

УДК 711.1

д. арх., професор Дьомін М.М.,
Київський національний університет будівництва і архітектури

**ГРОМАДСЬКА РОЛЬ І ПРОФЕСІЙНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
МІСТОБУДІВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ
СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИХ СТРУКТУР І СУСПІЛЬНОЇ
СВІДОМОСТІ НАСЕЛЕННЯ МІСТ УКРАЇНИ
НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

Розглянуті кількісні і якісні показники процесів урбанізації на зламі ХХ-ХХІ століть та їх вплив на трансформацію соціально-демографічних структур, на проблеми і перспективи містобудівної діяльності в Україні.

Історія містобудування України – це історія складного процесу розвитку великої за розмірами, чисельністю населення європейської країни, з величезним багатовіковим досвідом і багатою історико-культурною спадщиною. Її геополітичне положення і сприятливі природні умови, створювали передумови для активної господарської і містобудівної діяльності.

Будівництво перших міських поселень тут розпочалося ще в доісторичні часи. В античні часи у північному Причорномор'ї та південному Придніпров'ї були створені грецькі колонії-поліси – Ольвія, Пантикапей та інші. VI-XIII століття – період розвитку міської культури Київської Русі на теренах сучасних Київської, Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Полтавської, Рівненської, Тернопільської, Хмельницької та Чернігівської областей. Багато з міст тієї доби ще й досі зберігають свій статус і історичне середовище.

Містобудівна діяльність в Україні активізувалась в XVII-XVIII століттях. Близько 40 нових міст було закладено в XVII столітті серед них Харків, Умань, Ізюм, Балаклея та інші. XVIII століття – період освоєння південних теренів – Приазов'я і Придніпров'я. Серед більше ніж 50 міст, які були розпочаті будівництвом в ці часи відомі міста – Севастополь, Одеса, Миколаїв, Херсон, Запоріжжя, Луганськ, Кіровоград, Дніпропетровськ, Кривий ріг, Макіївка, Маріуполь, Павлоград та інші. В XIX ст. будівництво нових міст сконцентрувалось в промислових районах Донбасу і Придніпров'ї. Це часи заснування міст Донецьк, Єнакієве, Горлівка, Краматорськ та ін. У перше десятиліття ХХ століття – до початку першої світової війни з'явилося ще вісім нових невеликих міст, побудованих при промислових підприємствах. Ще тридцять два міста з'явились вже в роки радянської влади.

Мережа міст України майже цілком сформувалась до кінця ХХ ст. Найбільше зростання процесів урбанізації тут прийшлося на тридцять років минулого століття, в процесі активного розвитку індустріалізації країни, та на період після другої світової війни. Наслідком зростання промислового потенціалу в промислових районах Донбасу, Придніпров'я, Прикарпаття, в найкрупніших містах – Києві, Харкові, Одесі, Миколаєві, Запоріжжі, Маріуполі та ін., сталося посилення територіальної концентрації виробництва і відповідно чисельності та питомої ваги міського населення. За останні півстоліття рівень урбанізації в Україні практично потроївся. В різні часи аналогічні процеси відбувались в країнах Європи і Америки. Але вони були суттєво розтягнуті у часі на 150-200 років. Вибуховий характер зростання міського населення, як наслідок швидкого вирішення виробничих проблем спричинив не тільки серйозні соціальні, демографічні та економічні, але й суттєві містобудівні наслідки, які викликали необхідність пошуків конструктивних рішень в сфері розвитку міст і систем розселення, якісно нових принципів і шляхів перетворення функціонально-планувальної організації міських структур.

Двадцять століття, яке увійшло в історію і суспільну свідомість як найбільш жорстоке і криваве, відзначено водночас і найбільш масштабним розвитком продуктивних сил, технологій, наукової думки, культури, а також небаченими темпами зростання чисельності населення, територіальної концентрації промислового виробництва, процесів урбанізації. Процеси урбанізації в ХХ столітті з усіма витікаючими наслідками, чи не найбільш виразно виявились саме в Україні.

Двадцять років стали початком безприкладної міграції сільського населення в міста, спричиненої революцією і громадянською війною, пізніше колективізацією і голодомором, які супроводжувались руйнуванням традиційного способу життя як мігрантів, так і громадян, нищенням селянства як такого і маргіналізацією міського населення. Масовий відтік населення із сільської місцевості і малих міст у великі міста – промислові центри, вирішуючи проблеми зайнятості і забезпечення виробництва трудовими ресурсами, водночас справляв деформуючий вплив на соціально-економічну і демографічну структуру цих міст і як наслідок, на міське середовище. Втеча у міста сільського населення історично непередбаченого до умов міського способу життя, у сполученні з несприйняттям традиційної системи міських культурно-етичних цінностей з боку величезного, люмпенізованого шару нового міського населення, до того ж провокованого ідеологічними настановами комуністичної влади, призвели до руйнування системи суспільних відносин, що склалися віками у містах, тобто етики цивілізованого спілкування і поведінки, зневажанню до духовної і матеріальної культури

народу і як наслідок, фізичному нищенню архітектурно-містобудівного оточення. Усуспільнення побуту, ліквідація приватної власності, а з цим і втрата почуття особистої відповідальності за збереження і примноження національного багатства, сприяло деградації матеріального середовища міст і селищ.

Виник історичний феномен, який за визначенням видатного вченого-урбаніста – академіка архітектури Віктора Владімірова, являє собою «грізну демографічну проблему XXI століття», пов'язану, саме з маргіналізацією населення. За його висловлюванням – «небезпека маргіналізації суспільства полягає в тім, що маргінал як індивід живе у суспільстві і транслює у нього свої маргінальні риси... Типові риси маргінала – функціональна безграмотність, кримінальна моральність, зненависть до культури, патологічна самовпевненість і амбіційність. В результаті багатолітнього розвитку маргіналізованих соціумів відбувається їхня подальша деградація з розщепленням на кримінальні елементи, люмпенізовані прошарки «спадкових» маргіналів другого, третього і наступних поколінь, які забезпечують розширене відтворення маргінального населення» [1].

В найбільшій мірі від міграційних процесів, які відбувалися в тридцятих і п'ятдесятих-шістдесятих роках минулого століття постраждали великі міста – центри духовної і матеріальної культури, які майже втратили унікальні духовні надбання, мову, особливості побуту, місцевого фольклору.

Україна сьогодні – це одна із найбільш значних за площею території та чисельністю населення країн Європи. Мережа міських поселень складається із 453 міст серед яких п'ять міст-мільйонерів: Київ – 2,7 млн. осіб, Харків – 1,4 млн. осіб, Дніпропетровськ, Донецьк, Одеса – біля 1 млн. осіб, а також 887 так званих селищ міського типу – поселень з чисельністю населення, яка не перевищує 10 тис. осіб і переважна більшість мешканців яких зайнята несільськогосподарською працею. Загальна чисельність міського населення – біля 30 млн. осіб. Кількість сільських поселень сягає майже 29 тисяч, із загальною кількістю населення майже 15 млн. осіб.

За показниками співвідношення міського і сільського населення – 67% і 33% відповідно Україна відноситься до найбільш урбанізованих країн світу. Україна відрізняється високим рівнем концентрації міського населення – 70% мешканців міських поселень живе у великих містах. Чверть міського населення живе в 5 найбільш великих містах.

Містобудівний процес свідками і учасниками якого ми є, протікає в умовах експоненційного зростання світових демографічних процесів, процесів урбанізації, наслідки яких сьогодні важко навіть збагнути. Скорочення періодів, за які відбувається зростання чисельності населення світу на 1 мільярд осіб з

доісторичних часів по 1804 рік за 1.6 млн. років до 123 років, коли чисельність населення подвоїлась (1927 р.) вражає. Наступні мільярди приростали відповідно за 33 (1960 р.), 14 (1974 р.) 13 (1987 р.) і 12 (1999 р.) років. Сьомий мільярд з'явився лише за 8 років (2007 р.). Аналогічними темпами, хоча і трохи повільніше зростає кількість міського населення. Зростання населення Землі у часі і у просторі характеризується суттєвими відмінностями. Вважається (дані ООН), що пік демографічного росту в Європі припав на 60 роки минулого століття. Рівень урбанізації у Європі у різних країнах коливається від 60 до 80% при гранично можливих показниках 80-85%.

Процеси урбанізації, як відомо супроводжується територіальною концентрацією виробництва і населення, збільшенням кількості міст, в тому числі великих, для розташування яких характерним є просторова нерівномірність. Поряд з відносною стабілізацією чисельності населення основної маси міст, на пострадянському просторі відбувається процес деградації малих міст, які втрачають свою економічну базу та інтенсивне зростання великих міст-мільйонерів, а також мегаполісів. Розвиток мережі міст в Європі, практично стабілізувався і усі головні урбанізаційні події наразі відбуваються в країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону, Латинської Америки. Зростання населення в цих частинах світу супроводжується бурхливим розвитком економіки і технологій, зростанням дефіциту ресурсів міського розвитку одним із найважливіших з яких є територіальні ресурси. Тому у XXI столітті слід очікувати небачених за темпами і масштабами, міграційних процесів, головним чином із густонаселених країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону в малозаселені місцевості Австралії, Північно-Східної Азії. Новітні технології освоєння і експлуатації міських просторів в ареалах мегаполісів дозволяють довести щільність населення до 30-40 тисяч людей на 1 кв. км. (Каїр, Бомбей, Париж, Рим, Мадрид у їхніх адміністративних межах). Для найкрупніших міст Східної Європи характерною є щільність населення 10-20 тис. людей на 1 кв. км. (Москва, Санкт-Петербург, Відень, Прага, Белград, Київ, Варшава, Барселона, Одеса, Харків, наприклад, мають середню щільність населення 5-10 тис. людей на 1 кв. км).

Аналіз прогнозних даних, свідчить про стійкі тенденції підвищення ефективності використання міської території, в тому числі і за рахунок збільшення щільності забудови. Граничні показники щільності 50-55 тис. людей на 1 кв. км, які демонструють проекти розвитку Токію, Бомбею (Мумбай), Пекіну та ряду інших мегаполісів надто високі, але цілком реальні. Це 500-550 людей на один гектар території житлових мікрорайонів, тобто санітарна норма граничної щільності населення встановлена ще в тридцять років минулого століття Київським інститутом комунальної гігієни ім. Марзєєва і

підтверджена діючими Державними будівельними нормами України для житлових територій (450 людей/га).

Звичайно, такі показники щільності населення стосуються не усієї території міст у цілому, де вони є значно нижчими – це неможливо, але окремі зони на локальних ділянках можуть досягати і більш високих показників. На даний час і на видиму перспективу демографічні процеси, процеси урбанізації на Європейському континенті у цілому здається стабілізувались. Це в свою чергу, визначає масштаби, напрями і специфіку містобудівної діяльності, які відтепер мають орієнтуватися не стільки на містобудівне освоєння нових просторів, скільки бути спрямовані на проблеми удосконалення життєвого середовища, що склалося, як на міському, так і на регіональному рівні.

Характерною особливістю організації архітектурно-містобудівної діяльності, зокрема містобудівного проектування, на теренах України, ще за часів Російської імперії була централізація. В XVIII-XIX століттях не тільки генеральні плани міст, але й проекти забудови кварталів, церковних споруд, житлових і промислових будівель виконувались за розробленими у столичному Санкт-Петербурзі типовими (зразковими) проектами. Так, у першій чверті XIX століття містобудівну діяльність Російської імперії контролював архітектор Царського Села Вільям Гесте. Саме під його керівництвом виконувались генеральні плани міст Малоросії: Києва (1812 р.), Єкатеринослава (Дніпропетровська, 1897 р.), Александровки (Запоріжжя, 1823 р.), Бахмача (1823), Ново-Московська (1823 р.), Проскурова (Хмельницький, 1824 р.), Бердичева (1825 р.), Чигирин (1826 р.), Черкас (1826 р.), Житомира (1827 р.) тощо. Він також приймав участь й у формуванні архітектурних ансамблів у деяких українських містах, наприклад, адміністративний центр на Подолі в м. Києві (1815-1817 рр.). Тенденція до централізації збереглась і за радянських часів. Уся законодавча та методично-нормативна база, державна та муніципальна містобудівна політика створювались у Столичних установах і реалізувалась місцевими органами державної влади. В тридцять роки в Москві та Києві були створені державні спеціалізовані містобудівні інститути – «Гіпрогор» та «Гіпроград» (Діпромiсто), які проводили державну містобудівну політику виконували проекти планування і забудови міст, проекти планування територій житлових, промислових районів, проекти планування приміських та зелених зон.

В шістдесяті роки в Україні, з метою забезпечення координації діяльності в сфері планування і забудови міст і селищ, забезпечення контролю процесів реалізації містобудівної документації була створена система центральних та територіальних містобудівних інститутів. На головний проектний інститут з планування міст – «Діпромiсто» була покладена відповідальність за

забезпечення містобудівної діяльності в центральних областях України. В компетенцію інституту «Діпроцивільпромбуд» входили західні регіони; «Харківцивільпроект» – опікувався східними територіями. Містобудівна діяльність в Україні жорстко контролювалась Державним комітетом з будівництва – «Держбуд», який фінансував весь комплекс проектно-планувальних робіт і здійснював постійний систематичний контроль за виконанням містобудівної документації та її практичною реалізацією. Проекти реалізації містобудівної документації контролювались через плани розміщення першочергового будівництва, які розроблялись цими ж інститутами, або їх філіями (відділами), які були розташовані майже в усіх обласних центрах. Регулярно практикувались виїзні засідання колегії Держбуду в окремі регіони – області, або групи суміжних областей для вирішення актуальних проблем містобудування і архітектури, за участю місцевої влади, спілки архітекторів, найбільш авторитетних фахівців – вчених і практиків в галузі. Звичайно, така практика жорсткого керування, яка ставила за мету забезпечення державних стандартів, щодо створення життєвого середовища, особливо в нових житлових районах, своєчасного забезпечення розробки проектно-кошторисної документації, резервування та інженерної підготовки земельних ділянок під житлово-громадську та промислово-забудову, створення рекреаційних зон, об'єктів транспортної інфраструктури, забезпечення діяльності будівельної індустрії відіграла велику організуючі роль. Разом з тим вона мала й суттєві негативні наслідки, головним з яких була надмірна уніфікація планувальних і архітектурних рішень. Як наслідок – одноманітність і невизначеність створюваного середовища. До того ж, вкрай низька якість архітектури і будівництва окремих споруд, благоустрою території дискредитували саму ідею комплексної забудови мікрорайонів, які за змістом мали створити самодостатне в соціальному і архітектурному аспектах середовище життєдіяльності людей.

Слабка індустріальна база, яка загалом була здатна забезпечувати приріст житла лише на 0,4-0,5 м² на одного мешканця країни за рік (це вдвічі менше ніж будувалось в ті часи в країнах Європи, при тому, що в європейських країнах питомі показники житлової забезпеченості – 35-50 м² на одного мешканця в 2-2,5 рази перевищували аналогічні показники досягнуті в Україні). Тобто, будували не тільки погано, але й мало. Побудовані в ті часи сотні тисяч квадратних метрів житла у великопанельному виконанні, зі строком експлуатації 30-40 років, морально і технічно застарілі, вже на момент їхнього будівництва. Сьогодні вони являють собою велику проблему, пов'язану з пристосуванням побудованих у ті часи будинків до сучасних вимог. Їх модернізація, або знищення, потребують великих матеріальних і фінансових витрат.

Крах Радянського Союзу поклав край централізованої організації та фінансуванню системи містобудівної науки і проектування. Передислокація відповідальності за проблеми містобудування із сфери державного управління на рівень місцевого самоврядування на півтора десятки років зупинило будь які роботи зі створення містобудівної документації. Лише наприкінці 90-х років розпочалась робота над коригуванням генеральних планів міст, поки що найбільш великих міст – Києва, Харкова, Одеси, Дніпропетровська, Полтави, Сум, Севастополя та ін.

Результатом руйнування промислового комплексу радянських часів – головної містоутворюючої бази, особливо промислових міст сталося припинення стабільних джерел фінансового забезпечення процесів планування та утримання житлово-комунального господарства міст. За станом міського господарства, капітальних фондів міського середовища – територій, будівель та споруд, стан більшості міст і селищ міського типу особливо в традиційних промислових районах є вкрай незадовільним, а в деяких випадках навіть кризовим. Це пов'язано не тільки і не стільки з браком коштів, скільки з некомпетентністю і безвідповідальністю владних структур, а також відсутністю достатньої кількості кваліфікованих фахівців, здатних вирішувати складні завдання містобудівного розвитку, вишукувати ефективні заходи по виведенню міст із кризового стану.

Незважаючи на прийняття в Україні законів, що здатні забезпечувати ефективну містобудівну діяльність в країні (Закони «Про основи містобудування», «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про архітектурну діяльність» та інші), досі не вдається запобігти елементам випадковості та спонтанності у прийнятті рішень, щодо напрямів містобудівного розвитку, приватизації, зміни функціонального призначення та відведення земельних ділянок під реконструкцію і нове будівництво. Досвід останніх десятиліть свідчить про те, що такі рішення приймаються здебільшого всупереч не тільки діючим законам, але й здоровому глузду.

Місто, як складний не тільки просторовий, але й соціоекологічний феномен, є вельми чутливим, як до зовнішніх впливів, так і до внутрішніх змін. Існують граничні стани міста, за межами яких стійкість його функціонально-планувальних елементів, в цілому, не в змозі утримувати системну рівновагу. Підтримання містобудівної системи в рівноважному стані забезпечується лише процесами ефективного управління. Очевидно, що сучасному місту погрожують не тільки і стільки зовнішні чинники – природні катаклізми, теракти та інше, скільки внутрішня нестабільність влади її незважені, а іноді кримінальні дії та правопорушення мешканців, в той же час як сама міська громада повинна бути зацікавлена в тім, щоб закони, що мають регулювати

співвідношення між окремими громадянами і міською спільнотою, містобудівна дисципліна, діяли беззаперечно. Будь-яке порушення встановлених правил соціальної поведінки в місті має розглядатись не інакше як злочин і не повинно залишатись не покараним.

Самозбереження суспільства і держави потребує постійного виховання співгромадян, класти край їхній антигромадській поведінці, в яких би формах вона не проявлялася. Міська спільнота, її життєздатність тримається на припущенні, що всі громадяни мають співвідносити свою поведінку з вимогами розуму, моралі і закону. Суспільство повинно допомагати своїм громадянам у цьому.

Проблема в тому, що психологія міських влад, терміни діяльності яких обмежені ритмами електорального процесу, - психологія халіфа на годину, - не сприяє мудрим роздумам про перспективи розвитку і долю міста за межами їх «розрахункового періоду». Тому їх хвилюють лише миттєві проблеми, пов'язані не стільки з суспільним благом, скільки з власними, або груповими амбіціями. Звідси негативне сприйняття не тільки містобудівних регламентів, але й самої ідеї розроблення містобудівної документації, відповідальність за реалізацію якої, до того ж, стало тепер не державною справою, а саме органів місцевого самоврядування.

При відсутності жорсткого містобудівного регулювання, під впливом ринкової стихії, пріоритетів групових і приватних інтересів на шкоду громадським, що характерно для останніх десятиліть, в великих містах відбувається грубе порушення балансу у функціональному використанні території, за рахунок скорочення суспільних територій на користь приватним інтересам, тобто перерозподіл територій резервованих генеральними планами під розвиток громадських функцій і своєчасно не освоєних за рядом причин, головним чином за браком коштів, в кон'юнктурних цілях. Наслідком надмірної концентрації житлових і офісних будівель в центральних районах Києва та інших великих містах, зокрема, є суттєве збільшення кількості денного населення і, відповідно, непередбачене навантаження на вуличну мережу, яку звичайно, не можна розширити до необхідних меж і відповідно збільшити її пропускну спроможність.

Цивілізоване суспільство, яке має здатність до саморегулювання і саморозвитку, має здатність накладати на себе обмеження у споживанні ресурсів, що не відтворюються, у збереженні культурного потенціалу, знакових елементів міського середовища, що визначають унікальність місця, забезпечувати приємність і неперервність процесів історичного розвитку у майбутньому ("сталий розвиток"). Містобудівне рішення, яке приймається виходячи із умов збалансованості містобудівного об'єкту, як певної цілісності,

в межах якої локалізується комплекс просторових соціально-економічних зв'язків різних видів і рівнів не може змінюватись в ході реалізації проекту без відповідних обґрунтувань.

Прийняте містобудівне рішення – містобудівна ідея є водночас і нормою, яка спрямовує містобудівний процес у визначене ціннісно-сміслові річище, оскільки воно синтезує у собі соціальні та політичні спрямування, врівноважені економічними та ресурсними можливостями суспільства. Для міст, де протягом десятиліть не відбувається суттєвих змін, час тече повільно і принципові містобудівні рішення практично не старіють. Міста, які динамічно розвиваються мають бути постійно в полі зору професіоналів для своєчасного втручання і прийняття необхідних коригуючих рішень. Такі рішення, перш за все є вкрай необхідними для найкрупніших міст-мегаполісів, що інтенсивно розвиваються. Вони повинні прийматися з огляду на глобальну перспективу (принаймі кількох десятиліть). Оперативні рішення – на 10-20 років мають орієнтуватися на вирішення актуальних проблем, але з огляду на загальну концепцію гармонійного функціонально-планувального розвитку території міста і зони його впливу, як певної цілісності, реалізація якої не обов'язково має бути прив'язана до певних термінів. Вона являє собою скоріше загальну модель об'єкту, що обмежується природною «екологічною нішею», а також місцем міста в системі регіональних соціально-економічних зв'язків, які визначають економічні і соціо-демографічні параметри зростання. На жаль, сучасне покоління генеральних планів (початку двадцятого століття) Київ, Харків, Одеса, Москва, Санкт-Петербург та інші відомі нам проекти орієнтовані майже цілком на вирішення найближчих завдань, без глибоких досліджень, щодо показників загальної динаміки урбанізації, тенденцій демографічного та територіального зростання, наявності інших ресурсів містобудівного розвитку, що визначають глобальні параметри і напрями просторового розвитку міст, систем розселення, напрями розвитку інженерно-транспортної інфраструктури. Але це є вкрай необхідним, з огляду на необхідність і неминучість територіального зростання цих міст (необов'язково в їх адміністративних межах), навіть без суттєвого збільшення чисельності їхнього населення. Це може бути викликано потребами в території для розташування обсягів житлово-громадського будівництва призначеного для покращання житлових умов мешканців міста-центру і зони його впливу шляхом підвищення показників житлової забезпеченості населення, які наразі відстають від середньоєвропейських показників майже вдвічі.

За останні десятиліття міста України зазнали серйозного стресу, який спричинив хаос в системі управління містобудівним розвитком. Це позначилося, перш за все, на розбалансуванні функціонального зонування

території міст, міського землекористування, міського господарства, економіки міст, їхнього екологічного стану, призвело до руйнування традиційного міського середовища, що формувалося десятиліттями, а в деяких випадках і століттями. Хаос настає невідворотно, коли сила взаємодії стримуючих механізмів, не в змозі стримувати руйнівні тенденції. Пульсація від порядку до хаосу і навпаки від хаосу до порядку є сутністю буття. Це наочно ілюструється усею історією народів і міст в період історичного часу та вселяє оптимізм. Нігілістичне відношення міської влади і населення пострадянської доби до основоположних принципів містобудування спричинило наслідки, які вже очевидні, але котрі по-справжньому ще доведеться відчути у недалекому майбутньому.

Ментальність державної і, відповідно, місцевої влади парадоксально змінювалась протягом двадцятого століття. Багато разів змінювалось і її відношення до проблем поселень, визначення головних завдань планування та забудови міст - від ідеологічно обумовлених завдань по створенню міст-монументів великим перемогом у трудових звершеннях по будівництву комунізму в окремо взятій країні, у Великій вітчизняній війні та інше, які втілювались засобами створення помпезних будівель, проспектів, майданів (епоха сталінської доби), до завдань по забезпеченню населення житлом і граничного спрощення аж до повної втрати естетичних якостей, будинків масової забудови в Хрущовську добу, відобразились в архітектурі майже усіх міст в Україні. Звичайно архітектори приймали в цьому досить активну участь. Більш того, в професійній свідомості складалась щира впевненість, що саме архітектори здатні творити і створюють матеріально-просторове середовище життєдіяльності суспільства, здатне змінити спосіб та якість життя, ментальність і соціальну поведінку громадян, виховувати у населення позитивні риси моральності у співвідношенні між людьми і у відношенні до міського середовища.

Наразі ми вже не настільки наївні, щоб бути щиро впевненими, як це було на початку творчого шляху, у виключній ролі архітекторів у творенні феномену архітектури і містобудування.

Разом з тим сьогодні тільки архітектори-урбаністи за своєю соціальною роллю і призначенням здатні відчувати себе зобов'язаними мислити категоріями майбуття і створювати віртуальні моделі (образи) середовища життєдіяльності людей майбутнього. З огляду на те, що в умовах ринкових відносин у суспільствах, де вони тільки формуються таке мислення майже зникло, вони мають усвідомити свою відповідальність і навіть місію до об'єднання суспільства.

Важко не погодитись з відомим італійським архітектором М. Фуксасом який вважає, що професійна спільнота, сучасні урбаністи мають зробити крок назад і знову стати частиною громадянського суспільства, з усією відповідальністю за долю сьогодення і майбутнього наших міст.

Література

1. Владимиров В.В. Города в XXI веке будут такими, какими будут живущие в них люди/В. В. Владимиров -Избр.труды (1990-2000). /М.: Москомархитектура.2001.-232 с.

Аннотация

Рассмотрены количественные и качественные показатели процессов урбанизации на грани XX-XXI столетий и их влияние на трансформацию социально-демографических структур, на проблемы и перспективы градостроительной деятельности в Украине.

Abstract

The article examines the urbanization quantitative and qualitative factors as they appear to be at the edge of XX-XXI century, their impact on transformation of social and demographic processes, their influence on problem resolution and prospects of urban planning activities in Ukraine